

AMO.CZ

LISTOPAD 2016

BACKGROUND REPORT | XXII | OSN | UNEA | 03

Management lesních ekosystémů

Jan Hlaváček

PRAŽSKÝ STUDENTSKÝ SUMMIT | WWW.STUDENTSUMMIT.CZ

1 Úvod

Lesy jsou na naší planetě důležitým ekosystémem. Pokrývají třetinu souše¹, produkují nezbytný kyslík a jsou domovem pro mnohé druhy živočichů a rostlin i lidí. Na lesích přímo závisí až 1,6 miliardy lidí.² Dřevo nachází uplatnění jako palivo, ve stavebnictví, vyrábí se z něj nábytek a papír. Nezbytné jsou pro udržování vody v krajině, jako ochrana před povodněmi nebo na čištění vody – kořenový systém lesa vodu zadržuje a umožňuje tak filtraci vody pomocí půdy. Lesy hrají také důležitou roli ve snahách omezit změny klimatu, které probíhají. Nesmíme zapomínat ani na přínos pro rekreaci a turistický ruch. Všechno to jsou důvody, proč se otázkou udržitelné správy lesa musíme zabývat i na mezinárodní úrovni.

1.1 Odlesňování

Při analýze odlesňování (deforestation) je důležité na úvod zmínit, co je to vlastně les. Definovat ho totiž není zcela jednoduché. Používají se stovky definic, které slouží pro různé účely a často si odporují. Jedna z běžných definic, kterou užívá FAO (Organizace pro výživu a zemědělství), za les považuje území se stromy o výšce minimálně pět metrů, nejméně 10 % jeho povrchu je kryto stromovou klenbou a velikost území je alespoň půl hektaru.³

V průběhu lidské historie neustále dochází k odlesňování území. Dřevo využíváme jako palivo, stavební materiál, lesy přeměňujeme na pole a pastviny, uvolňujeme prostor pro města a infrastrukturu. Odlesňování nabralo rychlost od průmyslové revoluce. V té době se týkalo zejména lesů mírného pásu a Evropa je tak dnes světařil s největším zastoupením nepůvodních lesů (tj. lesů, které byly člověkem obnoveny nebo do velké míry ovlivněny). V posledních 50 až 100 letech je situace jiná. Odlesňování se týká zejména tropických lesů, zatímco v Evropě lesů pomalu přibývá. V posledních letech lze zaznamenat velký nárůst lesní plochy v Číně. To je možné díky vytváření lesů na původně nelesní půdě (aforestation) nebo znovuzalesnění původně lesní půdy (reforestation).⁴

Hlavní přímou příčinou odlesňování je přeměna lesů na zemědělskou půdu sloužící k pěstování jak jednoletých plodin (cukrová třtina, sója apod.), tak k zakládání plantáží např. s palmou olejnou. Zejména v Jižní Americe se získaná půda využívá jako pastviny pro dobytek. Dalšími přímými příčinami jsou těžba dřeva (často nelegální) a rozšiřování infrastruktury.

2 Zemědělství

Rostoucí světová populace a její neustálé bohatnutí znamená i rostoucí poptávku po jídle i zvyšující se ceny zemědělských komodit. K tomu se přidává často nejasné vlastnictví lesů a lesní ekosystémy tak čelí velkému tlaku.

Pro získávání půdy se používá metoda známá tisíce let – žďáření. Ta spočívá v zapálení lesního porostu a následné úpravě půdy. V minulosti se na takto získané půdě několik let pěstovaly plodiny a poté byla po určité dobu nechána ladem, aby získala zpět svoji úrodnost. V dnešní době se tato fáze nevyužívá a půda slouží k permanentnímu zemědělství a snižuje se kvalita půdy. Nebezpečí číhá i v možnosti

¹ WWF. Deforestation. [online] [cit.: 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.worldwildlife.org/threats/deforestation>

² UNEP. Forests. [online] [cit.: 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.unep.org/forests/>

³ UNEP. Vital Forest Graphics. 2009. Dostupné z: http://www.unep.org/vitalforest/Report/VFG_full_report.pdf

⁴ UNEP. Vital Forest Graphics. 2009. Dostupné z: http://www.unep.org/vitalforest/Report/VFG_full_report.pdf

založení rozsáhlých požárů – ostatně v jihovýchodní Asii se to během suchého období často stává.

Jak již bylo zmíněno, získaná půda slouží zejména k pěstování sóji, cukrové třtiny a palmy olejné. To jsou komodity, které slibují velmi vysoké výnosy. Brazílie je po USA druhý největší producent sóji a největší producent cukrové třtiny. Producenty palmového oleje jsou Indonésie a Malajsie, které dohromady tvoří okolo 90 % světového vývozu.⁵ Palmový olej navíc nenachází uplatnění jen v potravinářském průmyslu, ale i v textilním odvětví nebo jako biopalivo v dopravě.

V Jižní Americe hraje úlohu i živočišná produkce. Na nově získaných plantážích se chovají stáda čítající i více než 100 000 kusů dobytka. Vzestup těchto velkochovů je možný díky nízké ceně půdy, zlepšení infrastruktury a výrobního procesu i dobré schopnosti zaplňovat zahraniční trhy zasažené např. nemocemi dobytka.⁶

Otázkou do budoucna tak zůstává, jak učinit zemědělství ekologičtější. Za tímto účelem je nutné přijmout řadu globálních i národních politik.

2.1 Zelené zemědělství

Ceny zemědělských komodit jsou do značné míry ovlivněny různými pobídkami a cly. Jak uvádí doporučení UNEP v dokumentu popisující cestu k zelené ekonomice⁷, pro zlepšení situace by bylo vhodné odstranit takové překážky a liberalizovat mezinárodní obchod. Dotování zemědělství v rozvinutých státech snižuje globální cenu zemědělských komodit a rozvojové státy ztrácejí své výhody. Největší problémy mají malí zemědělci, kteří nejsou schopni konkurovat velkým korporacím. K liberalizaci obchodu je možné přistoupit selektivně, a zvýhodnit tak pěstování plodin nejšetrnějších k životnímu prostředí. Státní podpora zemědělství by také měla směřovat k větší diverzifikaci pěstovaných plodin. Tímto způsobem je možné omezit ekonomickou motivaci k přeměňování lesů na zemědělskou půdu.

Na trhu je možné spatřit asymetrickou tržní sílu. Velké firmy z vyspělých zemí si udržují podstatnou kontrolu nad celým potravinovým odvětvím. To omezuje možnosti malých producentů nejen v rozvojovém světě. Zelené zemědělství vyžaduje odstranění této chronické asymetrie.⁸

Přístup malých producentů na mezinárodní trh dále komplikují standardy a certifikáty na produkci. V současnosti jich existuje celá řada a producentům to přináší zvýšené náklady. Cílem by proto mělo být systém harmonizovat tak, aby za únosných nákladů mohli na trh vstupovat i menší producenti.

Na úrovni jednotlivých států jsou velkým problémem nedostatečně vymezená vlastnická práva k lesům a půdě obecně. Státy musejí zlepšit jejich vymezení, ale i následnou ochranu. Jinak nebudou zemědělci ochotni investovat do moderního a šetrného zemědělství.

Další možností je veřejná podpora potravin z udržitelného zemědělství např. ve školství a dalších státních institucích.

⁵ UNEP. Vital Forest Graphics. 2009. Dostupné z: http://www.unep.org/vitalforest/Report/VFG_full_report.pdf

⁶ Tamtéž.

⁷ UNEP. Agriculture: Investing in natural capital. 2011. Dostupné z: http://web.unep.org/greeneconomy/sites/unep.org.greeneconomy/files/field/image/2.o_agriculture.pdf

⁸ UNEP. Agriculture: Investing in natural capital. 2011. Dostupné z: http://web.unep.org/greeneconomy/sites/unep.org.greeneconomy/files/field/image/2.o_agriculture.pdf

3 Nelegální těžba dřeva

Nelegální těžba dřeva je nejrozsáhlejší kriminální činností související s životním prostředím. Ekonomická hodnota nelegální těžby se odhaduje na 30 až 100 miliard amerických dolarů a tvoří 10 % až 30 % světového trhu se dřevem.⁹ Nejrozšířenější je v Amazonii, střední Africe a jihovýchodní Asii. Dřevo se využívá na výrobu nábytku, jako řezivo i kulatina a v poslední době se nelegální dřevo objevuje zejména v papíru a dřevovině¹⁰. Odhaduje se, že 62 až 82 % podezřelého dřeva v EU a USA má právě tuto podobu.¹¹ Přestože lze pozorovat mírný pokles v objemu nelegální těžby, nemusí to znamenat ustávání kriminálních aktivit, ale pouze lepší maskování nelegálního dřeva.¹²

Kromě dopadů na ekosystémy a životní prostředí je těžba spojena i s utlačováním místních domorodých obyvatel. Výjimkou nejsou vraždy a zastrasování. Obrázek 1 ukazuje podmínky, které umožňují nelegální těžbu a které se navzájem ovlivňují a doplňují. Těžba se objevuje typicky v nestabilních, nedemokratických státech, kde je rozšířená korupce a protekce. Důležitým faktorem je také zisk, který mohou soukromé společnosti získat díky vysoké poptávce po nedostupných zdrojích. Státy se díky těmto faktorům také vyznačují velkou chudobou, slabou vládou, nefungující byrokracií, neadekvátními regulacemi nebo nejasným daňovým systémem. Následky jsou pak jasné – firmy mají často monopolní výhody, stát není schopen udržovat ekonomicky racionální koncesní systém pro těžbu dřeva, vzniká přebytečná kapacita a neefektivní zacházení se vzácnými zdroji.

Systém těžby je velmi složitý proces, který v sobě zahrnuje jak legální, tak nelegální aktivity a činnosti směřující k „vyprání“ dřeva. Mezi páchané zločiny lze řadit samotnou těžbu, podvody a daňové úniky, úplatkářství s cílem získat povolení a rozsáhlé pašování. Mezi typické nelegální způsoby těžby dřeva patří:

- těžba v chráněných oblastech,
- těžba bez povolení v nechráněných oblastech,
- nelegální těžba v konfliktních oblastech,
- těžba nad rámec uděleného povolení,
- těžba s padělaným povolením¹³.

⁹ NELLEMAN, C. Green Carbon, Black Trade: Illegal Logging, Tax Fraud and Laundering in the World's Tropical Forests. 2012. ISBN 978-82-7701-102-8 Dostupné z: http://www.unep.org/pdf/RRALogging_english_scr.pdf

¹⁰ Materiál sloužící k výrobě papírů s nízkou kvalitou – např. lepenky nebo novinového papíru. Vzniká mechanickým zpracováním dřeva.

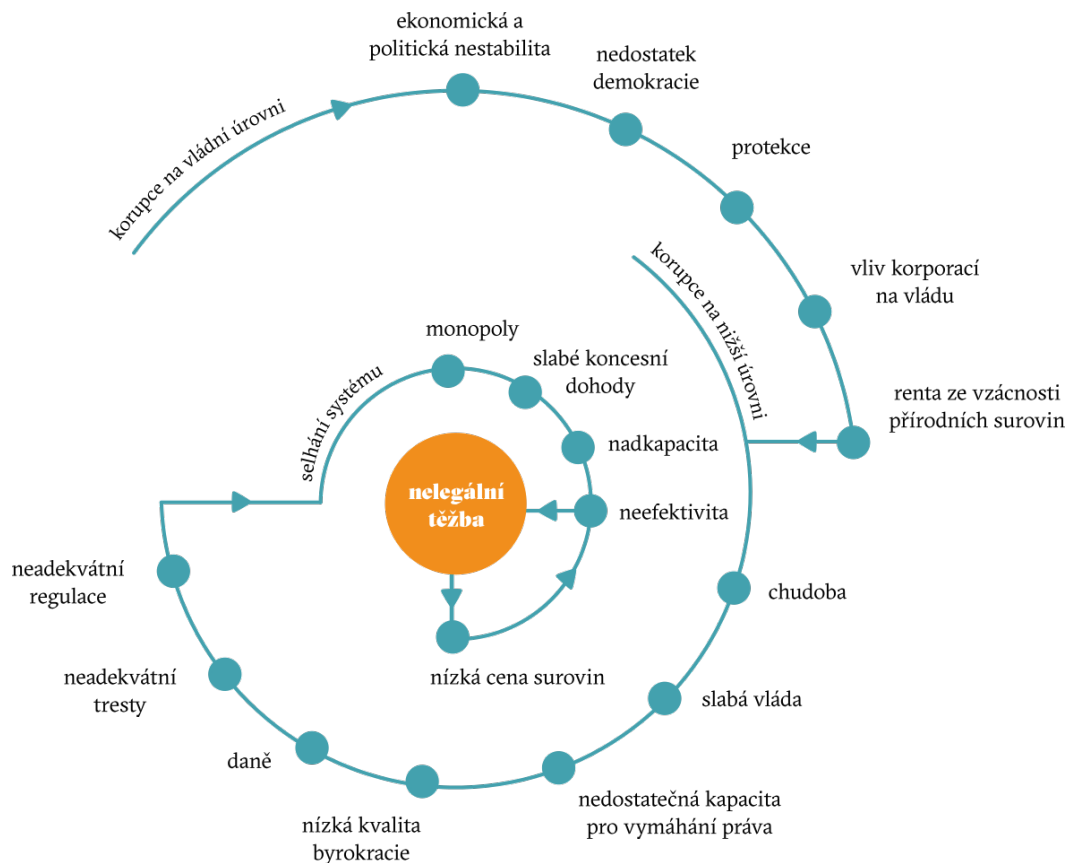
¹¹ UNEP. The Rise of Environmental Crime. ISBN 978-82-690434-1-9. Dostupné také z: http://unep.org/documents/itw/environmental_crimes.pdf

¹² NELLEMAN, C. Green Carbon, Black Trade: Illegal Logging, Tax Fraud and Laundering in the World's Tropical Forests. 2012. ISBN 978-82-7701-102-8 Dostupné z: http://www.unep.org/pdf/RRALogging_english_scr.pdf

¹³ UNEP. The Rise of Environmental Crime. ISBN 978-82-690434-1-9. Dostupné také z: http://unep.org/documents/itw/environmental_crimes.pdf

Obrázek 1: Příčiny nelegální těžby dřeva¹⁴

Těžba je také často spojena se zemědělskou činností. Při zakládání plantáží se kácí dřevo v okolí za účelem získání finančních prostředků na první rok provozu plantáže.

Oproti jiným nelegálním aktivitám jako např. drogovému obchodu, nemusí transport dřeva probíhat skrytě. Na přepravu legálního dřeva nejsou obvykle nutná žádná zvláštní povolení, a proto stačí na kamionech a lodích smíchat všechno dřevo a úřady jen obtížně rozpoznávají přepravu nelegálního dřeva. Úspěšným příkladem může být zkušenost z brazilského státu Pará.¹⁵ Tam začali vydávat přepravní povolení, která byla vydávána jen do dosažení určitého limitu. Povedlo se tak alespoň částečně získat nad obchodem kontrolu. Úspěšnou kontrolou dopravních uzlů a mýtem je možné zvyšovat náklady nelegální těžby na úroveň té legální. Kriminální činnost tak bude ztrácet svoji atraktivitu.

Po těžbě se dřevo prodá přímo na černém trhu nebo je nutné zajistit jeho legalizaci - tzv. jej „vyprat“. To je v celém schématu zásadní krok a je to také krok, kde je často velmi nedostatečná kontrola.¹⁶ Běžným způsobem je těžba většího množství dřeva, než je povoleno. Na místě se dřevo promíchá a upraví se oficiální výkazy. Případně je také možné přepravovat nelegální dřevo na místo oficiální těžby, kde se téměř netěží. Nelegální dřevo se tak snadno vykáže jako legální. Dalším místem, kde je možné promíchat dřevo, jsou pily. Pily tak často produkují větší množství dřeva, než je jejich oficiální kapacita. Mezinárodní obchodní operace také dokáží zakrýt pravý původ dřeva. Dochází k několikeré změně vlastníka a v cílové zemi již není

¹⁴ NELLEMAN, C. Green Carbon, Black Trade: Illegal Logging, Tax Fraud and Laundering in the World's Tropical Forests. 2012. ISBN 978-82-7701-102-8 Dostupné z: http://www.unep.org/pdf/RRALogging_english_scr.pdf

¹⁵ NELLEMAN, C. Green Carbon, Black Trade: Illegal Logging, Tax Fraud and Laundering in the World's Tropical Forests. 2012. ISBN 978-82-7701-102-8 Dostupné z: http://www.unep.org/pdf/RRALogging_english_scr.pdf

¹⁶ Tamtéž.

země původu známa. Takové operace jsou spojeny i se snahou vyhnout se placení daní. Dalšími způsoby jsou např. falšování povolení, nepravdivé uvedení druhu dřeva nebo zakládání plantáží, které jsou po vytěžení dřeva zavřeny a nikdy nejsou jako plantáže provozovány.¹⁷

Posledním krokem je vývoz do cílových zemí. Ten je již snadný, protože se obchoduje s legalizovaným dřevem.

3.1 Boj s nelegální těžbou

V současnosti se využívají zejména přístupy založené na dobrovolných obchodních dohodách a certifikátech. Ty se zaměřují zejména na podporu legálního dřeva. Nemohou postihovat kriminální aktivity, jako jsou podvody, úplatkářství nebo vydírání.

Jedním z příkladů takových certifikátů je Forest Stewardship Council (FSC). Firmy se mohou dobrovolně zavázat dodržovat podmínky programu, které cílí na udržitelné využívání lesů, a za to získají uznávaný certifikát. Mezi spotřebiteli pak taková značka zvyšuje ochotu platit za daný výrobek. Problémem však je, že většina těchto certifikátů se nachází v EU, Kanadě a USA, zatímco největší množství nelegálního dřeva míří do Číny.¹⁸ Je proto nutné zapojit i iniciativy zaměřené přímo na potírání kriminálních aktivit.

Vzhledem k tomu, že zločinci se rozhodují velmi racionálně, funguje zde jednoduchý princip. Pokud jsou vysoké zisky a nízké riziko, kriminalita bude vysoká. Cílem tedy musí být snižovat zisky a zvyšovat riziko. Pro zvýšení rizika je možné posílit bezpečnostní složky zodpovědné za kontrolu, využívat satelitní mapování míst nebo rozšiřovat chráněná území se zvýšenou ochranou. Snižování zisků je možné dosáhnout zejména zaváděním mýtného systému pro přepravu dřeva, speciálních daní a sankcí na nelegální dřevo apod.

4 Lesní ekosystémy v mezinárodní politice

4.1 Cíle udržitelného rozvoje

V roce 2015 byla v OSN přijata Agenda 2030, která mimo jiné obsahuje i 17 cílů udržitelného rozvoje. Mezinárodní společenství určilo ambiciózní cíle, kterých má být do roku 2030 dosaženo. Většina z těchto cílů se dotýká témat řešených na půdě UNEA. Pro téma lesních ekosystémů je důležitý 15. cíl Život na souši. Ten zahrnuje mnoho dílčích cílů a jedním z nich je i závazek „do roku 2020 podpořit zavádění udržitelného hospodaření se všemi typy lesů, zastavit odlesňování, obnovit zničené lesy a podstatně zvýšit zalesňování a obnovu lesů na celém světě.“¹⁹ To je jasný požadavek na řešení této otázky na půdě OSN.

4.2 Úmluva o biologické rozmanitosti

Dalším významným dokumentem je Úmluva o biologické rozmanitosti (The Convention on Biological Diversity, CBD) z roku 1993. Po konferenci v Rio de Janeiru v roce 1992, kde byl uznán koncept udržitelného rozvoje jako cíl mezinárodní politiky, to byl jeden z prvních kroků, jak pokročit v této snaze. Úmluvu postupně ratifikovaly téměř všechny státy s jednou významnou výjimkou – Spojené státy

¹⁷ NELLEMAN, C. Green Carbon, Black Trade: Illegal Logging, Tax Fraud and Laundering in the World's Tropical Forests. 2012. ISBN 978-82-7701-102-8 Dostupné z: http://www.unep.org/pdf/RRALogging_english_scr.pdf

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ UN. TRANSFORMING OUR WORLD: THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

americké dohodu podepsaly, ale již ji nikdy neratifikovaly. Cílem úmluvy je chránit biologickou rozmanitost, udržitelně využívat její složky a spravedlivě rozdělovat její přínosy. V roce 2010 byl pro aplikaci této úmluvy přijat Akční plán pro biodiverzitu. Ten stanovuje podrobnější cíle, kterých je třeba dosáhnout. Ve vztahu k lesům se jedná zejména o to:

- do roku 2020 snížit míru ztráty přirozených ekosystémů včetně lesů alespoň na polovinu a tam, kde je to možné, k nule a degradaci i fragmentaci krajiny významně snížit,
- a do roku 2020 udržitelně spravovat oblasti zemědělské činnosti a těžby dřeva s cílem zachovat biologickou rozmanitost.²⁰

Tato úmluva tedy opět staví státy před nutnost otázku správy lesů neprodleně řešit.

4.3 REDD+

V oblasti správy lesních ekosystémů hraje klíčovou roli program REDD+ (United Nations collaborative initiative on Reducing Emissions from Deforestation and Forest Degradation). Program byl spuštěn v roce 2008 jako společný projekt Organizace pro výživu a zemědělství (FAO), Programu OSN pro životní prostředí (UNEP) a Rozvojového programu OSN (UNDP). Cílem programu je snížit emise způsobené odlesňováním, zvýšit zásoby uhlíku v lesích a přispět k udržitelnému rozvoji jednotlivých států. Program se postupně rozrůstá a v současnosti se ho účastní více než 60 zemí z Afriky, Asie a Ameriky.

Zapojené státy získají možnost čerpat prostředky na realizaci projektů v rámci programu. V roce 2015 činily výdaje programu 180 milionů amerických dolarů.²¹ Pro srovnání – celý UNEP operuje s ročním rozpočtem okolo 800 milionů dolarů. V tomto kontextu je objem prostředků v programu REDD+ velmi významný.

Tipy pro jednání

Otázky pro stanovisko

- Jaké jsou přírodní podmínky ve vašem státě?
- Jsou ve vašem státě lesy? O jaký typ lesů se jedná?
- Jaký je vývoj v pokrytí lesem? Snižuje se, nebo se zvyšuje?
- Je ve vašem státě intenzivní zemědělská činnost?
- Je váš stát cílovou zemí pro dřevo a výrobky z něj? Nebo je převážně vývozcem dřeva?
- Má váš stát dostatečné možnosti ochrany lesů (finanční, legislativní), nebo není schopen zajišťovat ani své základní funkce?
- Je váš stát zapojený do nelegální těžby dřeva?

Otázky pro dokument

- Jak přimět státy k zavedení vzorců udržitelné správy lesů?
- Mají se podporovat mezinárodní investice do programů jako je REDD?
- Do jakých oblastí mají být prostředky směřovány?
- Jak účinně omezit nelegální těžbu?

²⁰ CBD. Aichi Biodiversity Targets. [online] [cit.: 2016-25-7]. Dostupné z <https://www.cbd.int/sp/targets/>

²¹ UN-REDD. UN-REDD Programme Fund 2015 Annual Progress Report. 2015. Dostupné také z: <http://mptf.undp.org/factsheet/fund/CCFoo>

Užitečné odkazy

Webové stránky institucí

<http://www.fao.org/forestry/sfm/en/>, <http://web.unep.org/ecosystems/>

Profily zemí v programu REDD

<http://www.unredd.net/regions-and-countries/regions-and-countries-overview.html>

10 klíčových oblastí, které se týkají výroby dřevěných produktů a papíru v přehledné formě

http://www.sustainableforestproducts.org/10_things_you_should_know

Použité zdroje

CBD. Aichi Biodiversity Targets. [online] [cit.: 2016-25-7]. Dostupné z <https://www.cbd.int/sp/targets/>

NELLEMAN, C. Green Carbon, Black Trade: Illegal Logging, Tax Fraud and Laundering in the World's Tropical Forests. 2012. ISBN 978-82-7701-102-8
Dostupné z: http://www.unep.org/pdf/RRAlogging_english_scr.pdf

UNEP. Agriculture: Investing in natural capital. 2011. Dostupné z: http://web.unep.org/greeneconomy/sites/unep.org.greeneconomy/files/field/image/2.0_agriculture.pdf

UNEP. Forests. [online] [cit.: 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.unep.org/forests/>

UNEP. The Rise of Environmental Crime. ISBN 978-82-690434-1-9. Dostupné také z: http://unep.org/documents/itw/environmental_crimes.pdf

UNEP. Vital Forest Graphics. 2009. Dostupné z: http://www.unep.org/vitalforest/Report/VFG_full_report.pdf

UN-REDD. UN-REDD Programme Fund 2015 Annual Progress Report. 2015. Dostupné také z: <http://mptf.undp.org/factsheet/fund/CCF00>

WWF. Deforestation. [online] [cit.: 2016-07-25]. Dostupné z: <http://www.worldwildlife.org/threats/deforestation>

Pražský studentský summit

Pražský studentský summit je unikátní vzdělávací projekt existující od roku 1995. Každoročně vzdělává přes 300 studentů středních i vysokých škol o současných globálních tématech, a to především prostřednictvím simulace jednání čtyř klíčových mezinárodních organizací – OSN, NATO, EU a OBSE.

 www.studentsummit.cz	 www.facebook.com/studentsummit
 summit@amo.cz	 www.twitter.com/studentsummit
 www.instagram.com/praguestudentsummit	 www.youtube.com/studentsummitcz

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

 +420 224 813 460	 www.facebook.com/AMO.cz
 www.amo.cz	 www.twitter.com/amo_cz
 info@amo.cz	 www.linkedin.com/company/amocz
 Žitná 608/27, 110 00 Praha 1	 www.youtube.com/AMOCz

Autoři

Autor: Jan Hlaváček

Imprimatur: Filip Jelínek

Odborná spolupráce: Václav Kopecký, Výzkumné centrum AMO

Jazyková úprava: Jan Adamov, Tomáš Kremel, Jana Fialová

Technická úprava: Jan Hlaváček

Background report slouží jako vzdělávací materiál pro žáky středních škol účastnících se Pražského studentského summitu. Všichni partneři projektu jsou uvedeni [zde](#).

Generální partner

